

ВИЩА КВАЛІФІКАЦІЙНА КОМІСІЯ СУДДІВ УКРАЇНИ

10 квітня 2017 року

м. Київ

Р І Ш Е Н Н Я № 34/зп-17

Вища кваліфікаційна комісія суддів України у пленарному складі:

головуючого - Козьякова С.Ю.,

членів Комісії: Бутенка В.І., Василенка А.В., Весельської Т.Ф., Козлова А.Г., Лукаша Т.В., Луцюка П.С., Макарчука М.А., Мішина М.І., Прилипка С.М., Тітова Ю.Г., Устименко В.Є., Шилової Т.С., Щотки С.О.,

розглянувши питання про затвердження програм анонімних тестувань для забезпечення проведення відбіркового іспиту,

встановила:

Відповідно до статті 93 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (далі - Закон) Вища кваліфікаційна комісія суддів України проводить добір кандидатів для призначення на посаду судді.

Рішенням Комісії від 03 квітня 2017 року № 28/зп-17 оголошено добір кандидатів на посаду судді місцевого суду з урахуванням 600 прогнозованих вакантних посад суддів місцевого суду

Згідно зі статтею 72 Закону добір кандидатів на посаду судді полягає у проходженні особами, допущеними до добору, відбіркового іспиту, організації проведення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України щодо осіб спеціальної перевірки в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції, з урахуванням особливостей, визначених цим Законом, а також у проходженні спеціальної підготовки та складенні кваліфікаційного іспиту.

Частиною 1 статті 73 Закону визначено, що відбірковий іспит проводиться Вищою кваліфікаційною комісією суддів України (далі - Комісія) у формі анонімного тестування з метою перевірки рівня загальних теоретичних знань кандидата на посаду судді у сфері права, володіння ним державною мовою, особистих морально-психологічних якостей кандидата.

На виконання вимог частини 6 статті 73 Закону рішенням Комісії від 10 квітня 2017 року № 33/зп-17 затверджено Порядок складення відбіркового іспиту та методику оцінювання його результатів (далі - Порядок).

Згідно з пунктом 7 розділу I Порядку проведення відбіркового іспиту включає такі стадії:

- 1) складення та визначення результатів анонімного тестування для перевірки рівня загальних теоретичних знань у сфері права;
- 2) складення та визначення результатів анонімного тестування для перевірки рівня володіння державною мовою;
- 3) складення та визначення результатів анонімного тестування для перевірки рівня особистих морально-психологічних якостей.

Відповідно до пунктів 1, 2 розділу II Порядку програми тестувань розробляються Національною школою суддів України та затверджуються Комісією з метою визначення

тематики розділів і дисциплін, на основі яких здійснюватиметься розробка тестових запитань, що є стадіями організаційної підготовки до складення анонімних тестувань для перевірки рівня загальних теоретичних знань у сфері права та володіння державною мовою.

Комісія, обговоривши питання порядку денного, зміст розроблених Національною школою суддів України програм тестувань, розглянувши та врахувавши пропозиції членів Комісії, дійшла висновку про необхідність затвердження Програми анонімного тестування для перевірки рівня загальних теоретичних знань кандидата на посаду судді у сфері права для забезпечення проведення відбіркового іспиту як стадії добору кандидатів на посаду судді, оголошеного рішенням Комісії від 03 квітня 2017 року № 28/зп-17.

За результатами обговорення розробленого Національною школою суддів України проекту Програми анонімного тестування для перевірки володіння кандидатом на посаду судді державною мовою члени Комісії дійшли висновку про необхідність доопрацювання такого проекту.

Ураховуючи викладене, керуючись статтями 70,72-73, 93,101, 102 Закону, пунктом 2 розділу II Положення, Комісія

вирішила:

- 1) затвердити Програму анонімного тестування для перевірки рівня загальних теоретичних знань кандидата на посаду судді у сфері права, що додається;
- 2) відмовити у затвердженні проекту Програми анонімного тестування для перевірки володіння кандидатом на посаду судді державною мовою;
- 3) доручити Національній школі суддів України доопрацювати проект Програми анонімного тестування з метою перевірки володіння кандидатом на посаду судді державною мовою та надати його Комісії до 10 травня 2017 року.

Головуючий

С.Ю. Козьяков

Члени Комісії:

В.І. Бутенко

А.В. Василенко

Т.Ф. Весельська

А.Г. Козлов

Т.В. Лукаш

П.С. Луцюк

М.А. Макарчук

М.І. Мішин

С.М. Прилипко

Ю.Г. Тітов

В.Є. Устименко

Т.С. Шилова

С.О. Щотка

ПРОГРАМА
анонімного тестування для перевірки рівня загальних теоретичних знань
кандидата на посаду судді у сфері права

I. ТЕОРІЯ ПРАВА І ДЕРЖАВИ

1.1. Поняття і сутність права

Поняття права. Сучасні підходи до праворозуміння. Основні типи праворозуміння: юридичний позитивізм, природничо-правовий, соціологічний та інтегративний, їхня загальна характеристика. Психологічна теорія права. Теологічна та історична школа права. Сучасні тенденції праворозуміння. Право в системі соціальних норм. Соціальне призначення права.

1.2. Право і людина

Людина як творець, орієнтир і адресат права. Права людини як першоджерело права, їх поняття та класифікація. Еволюція прав людини. Покоління прав людини. Праворозуміння та права людини. Права людини і права громадянина. Поняття гідності людини. Допустимі межі обмеження прав людини та принцип пропорційності. Поняття втручання у приватне життя особи і негативні та позитивні обов'язки держави. Міжнародні і європейські стандарти прав людини.

1.3. Об'єктивне юридичне право

Об'єктивне юридичне право: поняття, функції, сутність, призначення. Основні ознаки права: нормативність, системність, формальна визначення, загальнообов'язковість, вираження у зовнішніх формах, забезпеченість державним примусом та ін. Проблема співвідношення права і закону. Взаємодія права і держави. Критерії правового закону. Якість «закону» відповідно до практики ЄСПЛ.

Принципи права: поняття, класифікація, характеристика основних загальновизнаних принципів права.

Поняття «верховенство права». Співвідношення поняття «верховенства права» з поняттями «верховенство закону» та «правова держава». Характеристика основних складових верховенства права. Повага до прав і свобод людини. Верховенство Конституції. Принцип розподілу влади. Законність. Заборона свавілля та обмеження дискреційних повноважень. Принцип рівності у правах та рівності усіх перед законом, заборони дискримінації. Принцип правової визначеності. Принцип пропорційності. Принцип захисту довіри. Незалежність і безсторонність суду. Значення принципу верховенства права для судової практики.

1.4. Система права

Поняття, ознаки, структура системи права. Норма права: поняття, ознаки, елементи, види, співвідношення з іншими соціальними нормами. Поняття інституту права, їх види. Поняття та види галузей права. Критерії їх формування. Поняття та ознаки публічного і приватного права. Критерії їх відмежування. Особливості системи національного та міжнародного права. Міжнародне публічне право. Міжнародне приватне право.

1.5. Джерела права. Система нормативно-правових актів та їх систематизація. Правотворчість. Юридична техніка.

Зовнішня форма (джерело) права: поняття і види, ознаки. Система джерел права: поняття, ознаки, елементи, структура. Поняття, структура нормативно-правового припису, його види та співвідношення із нормою права та статтею нормативно-правового акта. Система нормативно-правових актів України: поняття, елементи, ознаки. Конституція у системі нормативно-правових актів. Міжнародні договори, згода на які надана Верховною

Радою України. Закон: поняття, ознаки, види. Класифікація законів. Підзаконні нормативно-правові акти: поняття, ознаки, види. Дія нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб. Нормативно-правовий договір, його ознаки та властивості. Правовий звичай. Судовий прецедент. Правова доктрина. Поняття, значення та способи систематизації нормативно-правових актів. Правові системи.

Праотворчість: поняття, ознаки, види. Функції та принципи праотворчості. Суб'єкти та види праотворчості. Основні стадії праотворчості. Суд і праотворення. Юридична мова, стиль та вимоги до юридичної мови. Юридична техніка та її значення для судової практики. Юридична термінологія та юридичні конструкції у судовій практиці. Значення засобів юридичної техніки для обґрунтування актів судової влади.

1.6. Правовий статус особи

Поняття та структура правового статусу особи. Суб'єктивне право та юридичний обов'язок: поняття, види.

Правомірна поведінка: поняття, ознаки, види.

Юридичні гарантії прав та свобод особи: поняття, види. Система прав дитини. Міжнародно-правовий механізм захисту прав та свобод людини. Правосвідомість як властивість правосуб'єктної особи. Поняття та елементи правосвідомості. Правова культура особи: поняття, елементи, способи формування.

1.7. Правовідносини

Поняття та основні ознаки правовідносин. Склад (структура) правовідносини. Суб'єкти правовідносин. Поняття правосуб'єктності. Правоздатність. Діездатність. Деліктоздатність. Зміст правовідносин. Об'єкти правовідносин. Юридичні факти та їх класифікація.

1.8. Реалізація права. Правозастосування

Поняття, ознаки, форми та стадії реалізації норм права. Застосування права як особлива форма реалізації норм права. Ознаки правозастосовної діяльності. Стадії застосування норм права. Основні вимоги до правозастосування. Акти застосування права: поняття, ознаки, види. Конкуренція нормативно-правових приписів: види та зміст. Правові колізії та способи їх попередження і подолання. Правові прогалини та способи їх усунення. Аналогія закону і аналогія права.

1.9. Тлумачення права. Юридична аргументація

Поняття, принципи та значення тлумачення норм права. Обставини, що зумовлюють необхідність тлумачення нормативно-правових приписів. Етапи та способи тлумачення права. Види тлумачення. Суб'єкти тлумачення. Поняття офіційного та неофіційного тлумачення. Статичне (текстуальне) та динамічне (діалектичне) юридичне тлумачення. Інтерпретаційно-правові акти: поняття, ознаки, види. Тлумачення принципів та правових приписів Конституції України. Особливості тлумачення міжнародних договорів України.

Моделі (типи) юридичної аргументації та значення її у судовій практиці. Особливості судової аргументації. Свобода судового розсуду: судова нейтральність, судова стриманість (самообмеження), судовий активізм. Правила юридичного дискурсу та основні принципи судового процесу.

1.10. Юридично значуща поведінка. Юридична відповідальність. Правове регулювання суспільних відносин. Законність та правопорядок

Юридично значуща поведінка: поняття, ознаки, види. Протиправна поведінка. Поняття та види юридичного конфлікту. Поняття, ознаки, склад правопорушення. Види правопорушень. Юридично значуща поведінка та зловживання правом.

Поняття, ознаки юридичної відповідальності, підстави її застосування. Мета, функції, принципи та види юридичної відповідальності. Правовий вплив: поняття та механізм. Правові засоби. Поняття, призначення, предмет та сфери правового регулювання. Співвідношення понять «правовий вплив» та «правове регулювання». Правовий режим. Механізм та стадії правового регулювання.

1.11. Поняття, форма, механізм держави

Загальне поняття та ознаки держави, її сутність і призначення. Суверенітет як ознака держави. Теорії походження держави та концепції держави. Суб'єкти (носії) та джерела влади. Легітимність державної влади. Поняття та види функцій держави, форми та методи їх здійснення. Форма державного правління: поняття, ознаки, види. Поняття та види територіального устрою. Унітарні та федеративні держави: поняття, ознаки. Об'єднання держав. Конфедерація: поняття, ознаки. Міждержавні об'єднання: поняття, ознаки, види. Поняття та види державного режиму. Механізм держави: поняття, призначення, склад. Поняття, ознаки, елементи апарату держави. Поняття, ознаки і класифікація органів держави. Принцип поділу влади. Механізм «стримувань і противаг». Органи законодавчої, виконавчої, судової влади.

II. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

2.1. Конституціоналізм та конституційний порядок

Поняття та основні елементи конституціоналізму. Основні етапи розвитку конституціоналізму: Україна у контексті світового досвіду. Особливості розробки та ухвалення Конституції України. Конституційне право і публічне право. Конституційне право і приватне право. Конституційне право та міжнародне право.

Основоположні конституційні принципи. Принцип поваги до гідності людини як основоположний конституційний принцип. Принцип свободи та заборона довільного втручання у приватну автономію. Права людини як обов'язок держави захищати: роль судів у захисту прав людини. Пряма дія основних прав і свобод та їх судовий захист. Суверенна держава. Принцип поділу влади та конституційна система стримувань і противаг. Судова влада та принцип поділу влади. Правонаступність у конституційному праві та Закону України «Про правонаступництво України». Принцип континуїтету (безперервності) та українська державність. Принцип пропорційності та роль судів у забезпеченні балансу між конституційними принципами. Дозвільний принцип згідно зі статтею 19 Конституції України. Республіканський принцип: належність влади народові України, підзвітність і підконтрольність органів публічної влади народові України. Державний суверенітет та конституційні гарантії його непорушності.

2.2. Конституція України - основоположний акт установчої влади народу України

Конституція як акт установчої влади народу України, співвідношення установчої влади та установлених влад. Конституція реальна, номінальна, символічна. Конституція формальна і матеріальна. Конституція матеріальна і процесуальна. Зміст і структура конституції. Мова і стиль конституції. Форма і структура конституції. Класифікація конституцій. Порядок прийняття та внесення змін до Конституції України. Верховенство конституції: найвища юридична сила, верховенство щодо міжнародних договорів. Пряма дія конституційних положень та його значення для судової практики. Дія конституції у часі, просторі та за колом осіб. Конституція України та міжнародне право. Верховенство Конституції щодо міжнародних договорів України та принцип дружнього ставлення до міжнародних договорів. Конституція України та Римський статут.

Поняття та система правового захисту Конституції України. Судовий конституційний контроль в Україні: об'єкти, види та значення. Інцидентний конституційний контроль: порядок та підстави для конституційного подання Верховного Суду, його значення для захисту прав людини. Підстави для розгляду конституційних скарг та вплив на практику судів загальної юрисдикції. Конституційний контроль за правовими актами про призначення референдумів: значення у забезпеченні верховенства Конституції України. Надзвичайні засоби захисту конституції: воєнний час і надзвичайний стан. Правовий статус Ради національної безпеки і оборони України та арбітражні повноваження Президента України.

Порядок здійснення секвестру (скорочення) Державного бюджету та економічна криза, роль Рахункової палати.

2.3. Права людини і основоположні свободи

Основні концепції прав людини. Покоління прав людини. Пряма дія конституційних прав і свобод та неприпустимість відмови у судовому захисту у зв'язку із недоліками законодавства. Невичерпність і невідчужуваність конституційних прав і свобод. Поняття сутнісного змісту основоположного права: поняття втручання, позитивних і негативних обов'язків держави. Структура прав людини: носії, адресати, предмет. Абсолютні конституційні права і свободи. Конституційні права і свободи, які можуть бути обмежені: принцип пропорційності, підстави та порядок. Негативні права людини і основоположні свободи. Права на участь: політичні свободи та доступ до посад на публічній службі. Позитивні права людини і основоположні свободи та стверджувальні дії держави. Гарантії прав людини і основоположних свобод. Принцип пропорційності та допустимі обмеження конституційних прав та свобод. Поняття та принципи громадянства України. Поняття притулку та захист прав біженців. Особливості забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб. Колективні права та права меншин.

Система захисту прав людини: критерії дієвості та ефективності. Основні процесуальні гарантії прав людини: правило Міранди, заборона зворотної сили закону, *non bis in idem, res iudicata*. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Конституційна скарга та вичерпання засобів правого захисту, остаточне судове рішення та ефективність захисту порушеного конституційного права. Звернення до Європейського суду з прав людини та захист конституційних прав і свобод.

2.4. Основи безпосередньої демократії (прямого народовладдя)

Народне представництво і природа представницького мандату: принцип несумісності, імунітети народних представників. Доктрина обороноздатної демократії та роль статей 36 і 37 Конституції України: порядок визнання політичних партій неконституційними та припинення їх діяльності. Статус народного депутата. Гарантії депутатської діяльності. Порядок вирішення питання про зняття депутатської недоторканності та судовий контроль.

Поняття та суть безпосередньої демократії, її форми. Поняття і принципи виборчого права. Поняття і види виборчих систем. Виборча система України. Поняття і види виборів. Вибори народних депутатів України. Вибори Президента України. Місцеві вибори. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності в ході виборчого процесу і результатів виборів. Відповідальність за порушення виборчого законодавства.

Поняття та види референдумів. Принципи проведення референдумів. Порядок призначення всеукраїнського та місцевих референдумів. Правові наслідки всеукраїнського референдуму. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються процесу референдуму. Відповідальність за порушення законодавства про референдум.

2.5. Верховна Рада - парламент України

Поняття та сутність парламенту. Парламент та парламентаризм, становлення парламентаризму в Україні. Парламентська автономія та природа Регламенту Верховної Ради України. Конституційні основи порядку формування та припинення діяльності Верховної Ради України. Функції парламенту України. Конституційна сфера закону: роль статті 92 та техніка посилення на закон в Конституції України. Комітети, депутатські групи та фракції парламенту. Організаційно-правові форми діяльності Верховної Ради України. Конституційні засади законодавчого процесу: суб'єкти законодавчої ініціативи та основні стадії. Порядок формування коаліції фракцій парламенту. Парламентський контроль за діяльністю уряду. Отримання урядом вотуму довіри і конструктивний вотум (статті 83 і 87 Конституції України).

2.6. Конституційно-правовий статус Президента України

Поняття, правова природа та призначення інституту глави держави. Конституційно-правові основи обрання Президента України. Функції та повноваження Президента України.

Президент України як гарант державного суверенітету та територіальної цілісності України. Припинення повноважень Президента України. Консультативні, дорадчі та інші органи і служби при Президентові України.

2.7. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади

Поняття та функції виконавчої влади. Система органів виконавчої влади в Україні. Порядок утворення, склад та порядок припинення діяльності Кабінету Міністрів України. Функції та повноваження Кабінету Міністрів України. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації. Конституційні засади публічної служби. Гарантії незалежності, вимоги компетентності та несумісність службовців.

2.8. Місцеве самоврядування в Україні

Поняття, принципи і система місцевого самоврядування України. Організаційно-правова, матеріальна та фінансова основи місцевого самоврядування. Територіальна громада - первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Добровільне об'єднання територіальних громад: підстави та порядок. Органи місцевого самоврядування (порядок утворення, структура, компетенція, форми діяльності). Посадові особи місцевого самоврядування. Предмет відання та повноваження органів місцевого самоврядування. Статути територіальних громад та правотворчість органів місцевого самоврядування. Адміністративний контроль та законність у системі місцевого самоврядування. Конституційні гарантії місцевого самоврядування. Європейська хартія про місцеве самоврядування. Форми безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення.

2.9. Територіальний устрій України

Поняття та особливості територіального устрою України. Поняття та система адміністративно-територіального устрою України. Україна як унітарна держава. Принцип поєднання централізації та децентралізації. Конституційно-правовий статус кордонів України. Державна територія України та її елементи. Територіальний та адміністративно-територіальний устрій України. Конституційний статус Автономної Республіки Крим. Предмет відання та повноваження Автономної Республіки Крим. Порядок ухвалення та внесення змін до Конституції Автономної Республіки Крим. Забезпечення конституційного порядку в Автономній Республіці Крим.

2.10. Конституційна юстиція в Україні

Конституційний Суд України як орган конституційного правосуддя. Порядок формування і діяльність Конституційного Суду України. Правовий статус суддів Конституційного Суду України. Порядок припинення повноважень суддів Конституційного Суду України. Компетенція (юрисдикція) Конституційного Суду України. Межі юрисдикції Конституційного Суду України та доктрина політичного питання. Поняття та принципи конституційного судочинства. Основні стадії конституційного провадження. Акти Конституційного Суду України та загальна обов'язковість їх виконання на території України. Вплив актів Конституційного Суду України на практику судів загальної юрисдикції.

ІІІ. СУДОУСТРІЙ. ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА. НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ

3.1. Судоустрій

Судова влада. Завдання суду. Судова система України. Законодавство про судоустрій і статус суддів України.

Принципи судової влади.

Організаційні основи системи судів загальної юрисдикції. Спеціалізація, територіальність та інстанційність як засади побудови системи судів загальної юрисдикції.

Місцеві суди. Апеляційні суди. Вищі спеціалізовані суди. Верховний Суд. Суд присяжних. Професійні судді: статус, вимоги щодо несумісності, права, обов'язки, присяга, етика та доброчесність судді. Порядок зайняття посади судді.

Кваліфікаційний рівень судді. Вища рада правосуддя. Вища кваліфікаційна комісія суддів України. Національна школа суддів України.

Дисциплінарна відповідальність судді. Звільнення судді з посади та припинення його повноважень.

Суддівське самоврядування. Вищі органи суддівського самоврядування.

Організаційне забезпечення діяльності судів. Державна судова адміністрація України.

3.2. Прокуратура

Правові основи діяльності прокуратури. Функції прокуратури. Принципи організації і діяльності прокуратури. Організаційні основи системи прокуратури. Статус прокурора. Повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій.

3.3. Адвокатура

Адвокатура України та її завдання. Принципи та засади здійснення адвокатської діяльності. Організаційні форми адвокатської діяльності. Види адвокатської діяльності. Професійні права і обов'язки адвоката. Адвокатська тасмниця. Гарантії адвокатської діяльності. Особливості статусу адвоката іноземної держави.

Система безоплатної правової допомоги. Види безоплатної правової допомоги. Особи, які мають право на безоплатну правову допомогу. Суб'єкти надання безоплатної правової допомоги.

3.4. Національна поліція України

Національна поліція України: завдання, правова основа та принципи її діяльності. Система Національної поліції України та статус поліцейських. Повноваження Національної поліції України. Поліцейські заходи.

IV. КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ТА РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

4.1. Загальна характеристика

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 1950) (далі - Конвенція) як міжнародний багатосторонній договір держав-членів Ради Європи. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод як джерело права в Україні. Конвенція та конституційний порядок України. Верховенство Конституції України щодо міжнародних договорів (стаття 9) і нормативність Конвенції. Обов'язок України добросовісно виконувати міжнародні договори та генеральна клаузула статті 18 Конституції України. Особливості конкуренції конституційних норм і положень Конвенції. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: значення статті 17.

Практична необхідність тлумачення Конвенції. Принципи тлумачення Конвенції Судом: забезпечення правової визначеності, ефективність і дієвість тлумачення, принцип пропорційності та забезпечення балансу інтересів, повага до свободи розсуду держави, принцип автономного тлумачення, врахування міжнародних стандартів і принципів міжнародного права, забезпечення мінімальних гарантій прав людини і основоположних свобод. Методи тлумачення Конвенції: філологічне тлумачення, історичне тлумачення, телеологічне тлумачення, системне тлумачення, функціональне тлумачення.

Структура Конвенції. Додаткові протоколи до Конвенції, їх зміст та наслідки прийняття. Сфера дії Конвенції. Обов'язки держав, які впливають із Конвенції. Позитивні та негативні зобов'язання держав. Обов'язок держав не перешкоджати зверненню до Європейського суду з прав людини. Субсидіарна природа Конвенції.

Абсолютні права Конвенції: заборона катування, нелюдського поведіння і рабства (статті 3, 4 Конвенції). Відповідальність держави. Поняття мінімального рівня жорстокості.

Заборона катувань та нелюдського поводження та принцип невислання. Поняття рабства і підневільного стану. Поняття примусової та обов'язкової праці. Виключення із правил (частина 3 статті 4 Конвенції).

Право на життя (стаття 2 Конвенції): обсяг і зміст, позитивні і негативні обов'язки держави. Позитивні обов'язки держави у разі техногенних катастроф та небезпечної діяльності. Право на життя та смертна кара: підходи ЄСПЛ та Конституційного Суду України. Заборона смертної кари та принцип невислання. Винятки із правил щодо заборони позбавлення життя.

Право на свободу (стаття 5 Конвенції): обсяг і зміст, позитивні і негативні обов'язки держави. Окремі підстави обмеження свободи: відповідно до процедури, встановленої законом; законність. Матеріальні підстави обмеження свободи: виключний характер обмежень. Процесуальні підстави обмеження свободи: підстави, постанови перед судом, право на оскарження, право на відшкодування. Взаємозв'язок статей 5 і 6 Конвенції.

Сфера дії права на справедливий судовий розгляд (стаття 6 Конвенції): право на вирішення спору щодо цивільних прав і обов'язків; право на встановлення обґрунтованості будь-якого кримінального обвинувачення. Право на доступ до судових органів: право на незалежний і безсторонній суд, право на належний і законний суд, компетенція суду, розумність строків. Публічність та обґрунтованість судового рішення. Допустимі межі обмеження права на судовий розгляд.

Гарантії належної правової процедури у ході кримінального процесу: презумпція невинуватості, допустимість доказів, право бути повідомленим, привілей проти самообмови, право на адекватний час для підготовки захисту, право на правову допомогу, право бути заслуханим і принцип належного розслідування, право на допомогу перекладача.

Сутність змісту принципу *nullum crimen* (стаття 7 Конвенції): принцип правової визначеності та вимога чіткого встановлення закону юридичного складу правопорушення. Основні форми прояву зворотної сили закону. Зворотна сила закону та природа *ex tunc* судових рішень. Зміст зобов'язання у разі вчинення діянь, які становили кримінальне правопорушення згідно із загальними принципами права, визнаних цивілізованими націями. Відступ від зобов'язання під час надзвичайних ситуацій.

Принцип *non bis in idem* та перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами або істотних недоліків процедури розгляду справи, які впливають на результати розгляду справи (стаття 4 Протоколу № 7).

Сутність змісту права на повагу приватного життя (стаття 8 Конвенції): обсяг і зміст захисту, негативні і позитивні обов'язки держави. Основні критерії обмеження. Структурні елементи права на повагу приватного життя: інформаційна, фізіологічна, комунікативна, просторова приватність. Право на самовизначення як особлива складова приватності особи. Право на повагу до сімейного життя, професії чи роду заняття особи. Поняття членів сім'ї і близьких родичів.

Свобода думки і совісті (стаття 9 Конвенції): обсяг і зміст захисту, свобода совісті і свобода віросповідання, розмежування віросповідання і релігії. Необхідні умови свободи віросповідання: між свободою переконань і правом на свободу вираження. Відокремлення держави від церкви: принцип неототожнення, принцип нейтральності, світські суди і релігійні справи. Право на створення релігійної організації та призначення служителів культу.

Свобода вираження поглядів (стаття 10 Конвенції) — основні теорії: теорія чотирьох цінностей, теорія політичного процесу, теорія «вільного ринку ідей», теорія індивідуальної самореалізації. Обсяг і зміст захисту: свобода дотримуватися поглядів, переконань, ідей; символічне вираження; обов'язки держави; свобода вираження у політичній сфері; мистецька свобода; комерційне вираження поглядів; академічна свобода.

Обмеження свободи вираження поглядів: зміст трискладового тесту; зміст обов'язків і відповідальності; охорона правопорядку та запобігання злочинам; захист прав інших осіб;

баланс інтересів; національна безпека; захист авторитету і безсторонності правосуддя; захист здоров'я і моралі; запобігання розголошенню конфіденційної інформації. Обмеження з боку приватних осіб. Ліцензування теле- і радіо медіа, кінематографічних підприємств. Свобода вираження поглядів у мережі Інтернет.

Свобода мирних зібрань (стаття 11 Конвенції): обсяг і зміст; позитивні і негативні обов'язки держави; значення і сфера дії; негативна свобода. Основні критерії обмеження: зміст трискладового тесту, національна і громадська безпека, запобігання заворушенням чи злочинам, охорона здоров'я чи моралі, захист прав і свобод інших осіб, обмеження для окремих категорій службовців. Права профспілок. Права на об'єднання у політичні партії та інші організації. Концепція militant democracy: юриспруденція ЄСПЛ і конституційних судів.

Право на шлюб (стаття 12 Конвенції): обсяг і зміст; негативні і позитивні обов'язки держави; свобода розсуду національних держав та міжнародні тенденції; розрізнення права на створення шлюбу і сім'ї.

Право на ефективний засіб правового захисту (стаття 13 Конвенції): реальність і дієвість захисту, доступність і практична значущість правового захисту, система засобів правового захисту.

Заборона дискримінації та зміст цього принципу (стаття 14 Конвенції): диференціація правового регулювання, розрізнення та рівність, службова функція і прив'язка до матеріальних статей Конвенції. Принцип рівності і недопустимості дискримінації. Елементи стандарту недискримінації: сфера дії ЄКПЛ; наявність різниці поводженні; необґрунтованість (нерозумність і необ'єктивність) і невиправданість розрізнення. Пряма і непрямая дискримінація. Конституційні засади недискримінації: класифікація, диференціація; вказані або аналогічні ознаки; стандарт застосування; виправдання розрізнення, що може становити дискримінацію. Загальна заборона дискримінації (стаття 1 Протоколу № 12). Невичерпність критеріїв дискримінаційних ознак і генеральна клаузула частини другої статті 1 Протоколу № 12.

Право на мирне володіння власністю (стаття 1 Протоколу № 1): обсяг і зміст; негативні і позитивні обов'язки держави. Правомочності власника і концепція володіння. Основні критерії обмеження: інтереси суспільства; пропорційність, правомірність. Конституційно-правовий вимір права власності: соціальна функція власності, збалансованість, право особи на розвиток особистості. Здійснення державою контролю над майном: загальний інтерес; податки; збори; штрафи. Соціальна функція власності та соціальні пільги і привілеї: правова визначеність та обґрунтовані сподівання; функції привілею у соціальній державі; пільги як власність.

Право на вільні вибори (стаття 3 Протоколу № 1): обсяг і зміст; негативні і позитивні обов'язки держави. Основні критерії: вибори до законодавчого органу, вільні вибори, розумна періодичність, таємне голосування, вільне волевиявлення, кваліфікаційні ознаки до виборців і кандидатів, винятки із правил.

4.2. Рішення Європейського суду з прав людини

Юрисдикція та завдання Європейського суду з прав людини. Статті 19 та 32 Конвенції. Суб'єкти звернення до Європейського суду з прав людини. Умови прийнятності заяви. Неприйнятність заяви. Статті 33-35 Конвенції. Статус «жертви».

Рішення Європейського суду з прав людини як акти подвійної природи: міжнародно-правовий та судово-прецедентний аспекти. Природа судового прецедентного права Суду і конвергенція права держав-членів Ради Європи. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на правову систему України. Види рішень Європейського суду з прав людини: рішення палат і Великої палати, ухвали, консультативні висновки щодо тлумачення Конвенції і протоколів до неї. Зміст і значення окремої думки судді.

Зобов'язальна сила рішень Європейського суду з прав людини: вимога обґрунтованості та вмотивованості, правило stare decisis та незв'язаність Суду своїми попередніми рішеннями, роль динамічного тлумачення у зміні stare decisis рішень Суду,

рівність і справедливість як вимога однакового застосування положень Конвенції, доктрина Конвенції як «живого інструменту». Особливості пілотних рішень Європейського суду з прав людини.

Виконання рішення Європейського суду з прав людини в Україні: заходи індивідуального характеру, заходи загального характеру, справедлива сатисфакція. Роль і значення пілотних рішень Європейського суду з прав людини у розвитку правової системи України. Застосування статті 46 Конвенції: практика щодо України.

Специфічні правові зобов'язання для держави-відповідача. Обов'язкова сила рішень та їх виконання. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Заходи загального характеру. Заходи індивідуального характеру. Особливості застосування Конвенції та практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя.

Особливості застосування положень Конвенції та рішень Європейського суду з прав людини Конституційним Судом та судами загальної юрисдикції. Застосування Конвенції і рішень Європейського суду з прав людини в адміністративній практиці. Пошук рішень Європейського суду з прав людини у пошуковій системі Hudoc, на офіційному порталі Верховної Ради України, міжнародних організацій та правозахисних організацій.

V. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

5.1. Загальні положення

Поняття і предмет цивільного права. Метод цивільно-правового регулювання суспільних відносин.

Поняття цивільного законодавства. Загальні засади цивільного законодавства. Система цивільного законодавства. Акти цивільного законодавства. Дія актів цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб. Акти цивільного законодавства і договір. Звичай. Аналогія. Міжнародні договори.

Здійснення суб'єктивних цивільних прав та його межі. Зловживання правом. Виконання цивільних обов'язків. Забезпечення виконання цивільних обов'язків.

Поняття і зміст суб'єктивного права на захист. Способи захисту цивільних прав. Система державних органів, які здійснюють захист цивільних прав. Способи та межі самозахисту цивільних прав.

Поняття, особливості та елементи цивільних правовідносин.

5.2. Суб'єкти цивільних правовідносин

Фізичні особи як суб'єкти цивільного права. Правоздатність і дієздатність фізичних осіб. Обмеження дієздатності фізичної особи. Визнання фізичної особи недієздатною. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою. Опіка та піклування.

Малолітні і неповнолітні як учасники цивільних правовідносин. Часткова дієздатність малолітніх і неповна цивільна дієздатність неповнолітніх. Надання особі повної цивільної дієздатності до досягнення повноліття.

Особливості правового статусу фізичних осіб-підприємців.

Юридична особа. Поняття і види правосуб'єктності юридичних осіб. Органи юридичних осіб. Класифікація юридичних осіб у цивільному праві. Організаційно-правові форми юридичних осіб, їх види за Цивільним кодексом України. Порядок і способи утворення та припинення юридичних осіб. Відповідальність юридичних осіб. Цивільно-правовий статус філій та представництв юридичної особи.

Держава, територіальні громади та інші публічно-правові утворення як суб'єкти цивільних правовідносин.

Представництво: поняття та види. Повноваження представника. Представництво без повноважень та з перевищенням повноважень. Довіреність. Форма та зміст довіреності. Види довіреності. Наслідки припинення довіреності.

5.3. Об'єкти цивільних правовідносин

Поняття і види об'єктів цивільних правовідносин. Поняття речей та їх види. Поняття майна. Єдиний майновий комплекс підприємства як об'єкт правовідносин. Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільних правовідносин. Поняття та основні види цінних паперів. Послуги та інші дії як об'єкти цивільних правовідносин. Результати творчої діяльності як об'єкти цивільних правовідносин. Інформація як об'єкт цивільних правовідносин. Особисті немайнові блага як об'єкти цивільних правовідносин.

Державна реєстрація прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

5.4. Строки та терміни. Позовна давність

Поняття строку та терміну. Визначення строку та терміну. Початок перебігу та закінчення строку. Порядок вчинення дій в останній день строку.

Поняття та значення строку позовної давності. Види строків позовної давності. Обчислення позовної давності, зміна її тривалості. Початок перебігу позовної давності. Зупинення, переривання та поновлення перебігу позовної давності. Наслідки спливу позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

5.5. Особисті немайнові права

Поняття та зміст особистих немайнових прав. Види особистих немайнових прав. Здійснення та гарантії забезпечення особистих немайнових прав. Обмеження особистих немайнових прав. Захист особистих немайнових прав. Розгляд справ про захист особистих немайнових прав.

Поняття, види та правова характеристика особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи.

Поняття, види та правова характеристика особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

Поняття, види та зміст особистих немайнових прав юридичної особи.

5.6. Речові права

Поняття і зміст права власності. Суб'єкти права власності. Український народ як суб'єкт права власності. Набуття та припинення права власності. Право приватної власності. Право державної власності. Право комунальної власності. Право спільної власності та його види.

Поняття, ознаки та види речових прав на чуже майно. Право володіння чужим майном. Право користування чужим майном (сервітут). Право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Право забудови земельної ділянки (суперфіцій).

Цивільно-правові способи захисту права власності.

5.7. Право інтелектуальної власності

Поняття права інтелектуальної власності. Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності. Об'єкти права інтелектуальної власності. Первісні та похідні суб'єкти права інтелектуальної власності. Зміст права інтелектуальної власності. Строк чинності прав інтелектуальної власності. Система права інтелектуальної власності.

Право інтелектуальної власності на літературний, художній та інший твір (авторське право). Право інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму та програму (передачу) організації мовлення (суміжні права). Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель і промисловий зразок. Правова охорона засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг.

Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності.

5.8. Правочини в цивільному праві

Поняття та види правочинів. Умови дійсності правочинів. Сторони у правочині. Зміст правочину. Форма правочину.

Недійсність правочину та її види. Правові наслідки недійсності правочину.

5.9. Загальні положення про зобов'язання і договори

Поняття та основні риси цивільно-правового зобов'язання. Підстави виникнення цивільно-правових зобов'язань. Суб'єкти цивільно-правового зобов'язання. Треті особи у зобов'язанні. Множинність осіб у зобов'язанні. Уступка права вимоги та перевід боргу як способи заміни сторін у зобов'язанні. Матеріальний та юридичний об'єкт зобов'язання. Зміст зобов'язальних правовідносин. Види цивільно-правових зобов'язань.

Виконання зобов'язання: принципи, суб'єкти, місце, строк і спосіб.

Забезпечення виконання зобов'язання. Способи (види) забезпечення виконання зобов'язання.

Припинення зобов'язання: поняття і способи.

Відповідальність за порушення зобов'язання. Поняття та особливості цивільно-правової відповідальності. Функції, форми та види цивільно-правової відповідальності. Загальні та спеціальні умови цивільно-правової відповідальності. Підстави звільнення особи від цивільно-правової відповідальності.

Загальні положення про цивільно-правові договори. Види цивільно-правових договорів. Істотні умови договору. Форма договору. Стадії укладення договору. Момент, з якого договір вважається укладеним. Зміна або розірвання договору: підстави, форма, правові наслідки.

5.10. Окремі види зобов'язань

Купівля-продаж. Система договорів купівлі-продажу за Цивільним кодексом України. Дарування. Пожертва.

Рента.

Довічне утримання (догляд). Найм (оренда). Система договорів найму за Цивільним кодексом України. Позичка. Підряд.

Виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт і суміжні цивільно-правові договори.

Загальні положення Цивільного кодексу України про послуги. Перевезення. Транспортне експедирування. Зберігання. Система договорів зберігання за Цивільним кодексом України. Страхування. Доручення. Комісія. Управління майном. Позика. Кредит. Банківський вклад. Факторинг.

Банківський рахунок.

Розрахунки. Система розрахунків.

Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Комерційна концесія. Спільна діяльність.

Недоговірні зобов'язання із правомірних дій. Публічна обіцянка винагороди. Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення. Рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави.

5.11. Відшкодування шкоди

Поняття та загальна характеристика зобов'язання із завдання шкоди. Суб'єкти та об'єкт зобов'язання із завдання шкоди. Право регресу до винної особи.

Цивільно-правова відповідальність за завдання шкоди. Підстави звільнення від відповідальності за завдання шкоди.

Окремі (спеціальні) випадки відповідальності за завдання шкоди. Відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою. Відшкодування шкоди, завданої органом державної влади чи органом місцевого самоврядування, їхніми посадовими або службовими особами. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду. Відшкодування (компенсація) шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення.

Відшкодування шкоди, завданої малолітньою, неповнолітньою, недієздатною особою. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відшкодування шкоди, завданої спільно кількома особами. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

5.12. Спадкове право

Загальна характеристика спадкового права. Поняття спадкування. Склад спадщини. Права та обов'язки особи, які не входять до складу спадщини. Відкриття спадщини. Спадкоємці. Види спадкування.

Спадкування за заповітом. Спадкування за законом.

Здійснення права на спадкування. Спадкування спадщини, не охопленої заповітом. Виконання заповіту. Оформлення права на спадщину.

Спадковий договір: поняття, сторони, форма, зміст, порядок і правові наслідки укладення, підстави розірвання.

5.13. Сімейне право

Сім'я. Регулювання сімейних відносин. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав та інтересів.

Поняття, правова природа та умови укладення шлюбу. Шлюбний вік. Право на шлюб. Зміст принципів добровільності укладення шлюбу та одношлюбності. Державна реєстрація шлюбу. Правові наслідки шлюбу. Правозгідність шлюбу. Недійсність шлюбу: підстави, порядок та правові наслідки визнання шлюбу недійсним. Визнання шлюбу неукладеним. Припинення шлюбу: підстави, порядок та правові наслідки.

Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.

Правовий режим майна подружжя. Особиста приватна власність дружини та чоловіка. Спільна сумісна власність подружжя. Поділ спільного майна подружжя. Аліментні зобов'язання подружжя.

Майнові відносини осіб, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі (фактичного подружжя).

Права та обов'язки подружжя по утриманню (підстави, спосіб, розмір, позбавлення права на утримання або обмеження його строком). Право на утримання жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою. Обов'язок по утриманню інших членів сім'ї та родичів.

Правовідносини батьків та дітей. Походження як підстава виникнення правового зв'язку між батьками і дітьми. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою, дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, дитини від батька у разі реєстрації повторного шлюбу з її матір'ю, дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі. Визнання батьківства та материнства за рішенням суду, встановлення факту батьківства та материнства за рішенням суду. Оспорювання батьківства, материнства.

Особисті немайнові права і обов'язки батьків та дітей. Здійснення батьківських прав та виконання батьківських обов'язків. Вирішення спорів між батьками про місце проживання та виховання дітей. Позбавлення батьківських прав: підстави, порядок і наслідки. Поновлення батьківських прав. Відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав. Позбавлення батьківських прав. Поновлення батьківських прав. Відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав.

Майнові права та обов'язки батьків і дітей. Правовідносини батьків та дітей з приводу майна. Поняття і підстави виникнення аліментних відносин між батьками та дітьми. Розмір аліментів. Порядок сплати чи стягнення аліментів. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей та його виконання. Припинення обов'язку батьків утримувати дитину. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати батьків та його виконання.

Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.

Форми влаштування дітей, які залишилися без піклування батьків: усиновлення, передача в сім'ю опікуна, піклувальника, в сім'ю прийомних батьків, до будинку сімейного типу, передача до спеціалізованих державних органів.

Договірне регулювання сімейних відносин. Поняття, правова природа та види подружніх договорів. Договори осіб, що проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу (фактичного подружжя). Шлюбний договір. Договірне регулювання відносин батьків та дітей.

5.14. Земельне право

Земельні відносини та їх регулювання. Поняття та види прав на землю в Україні. Підстави та порядок набуття і реалізації прав на землю в Україні. Підстави припинення прав на землю в Україні. Юридичні гарантії здійснення прав на землю в Україні.

Право власності на землю в Україні. Земля як об'єкт права власності. Форми права власності на землю в Україні. Суб'єкти та зміст права власності на землю. Набуття, перехід та припинення права власності на земельні ділянки.

Право користування землею. Право на загальне користування землею. Право на оренду землі. Право на постійне користування землею. Право на земельні сервітути. Право на користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Право на користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій). Право на іпотеку землі. Право на земельну частку (пай).

Захист прав на землю.

Поняття та види обов'язків власників земельних ділянок та землекористувачів.

Підстави припинення прав на земельні ділянки. Припинення прав на земельні ділянки на підставі судових рішень.

Правова охорона земель в Україні.

Правове регулювання плати за землю. Поняття, форми, та види плати за землю в Україні. Орендна плата за землю.

Відповідальність за порушення земельного законодавства.

5.15. Житлове право

Житлові правовідносини. Регулювання житлових правовідносин Житловим та Цивільним кодексами України: спільні та відмінні ознаки. Суб'єкти житлових правовідносин: поняття, види, правовий статус. Житло як об'єкт правовідносин. Поняття житлового фонду. Житловий фонд України. Структура та види житлових фондів. Житлові права та обов'язки фізичних осіб.

Конституційне право на житло, його зміст. Способи реалізації права на житло: на підставі речових прав, на підставі договору найму (оренди). Право на отримання житла у будинках державного та комунального житлового фонду. Приватизація державного житлового фонду.

Користування жилими приміщеннями: поняття та підстави. Договір найму житлового приміщення в будинках державного та комунального житлового фонду. Договір найму соціального житла. Договір найму (оренди) приватного житла. Договір найму житла із фонду тимчасового проживання. Припинення права користування житлом.

Правове регулювання користування службовими приміщеннями та гуртожитками.

Правове регулювання створення та діяльності об'єднань співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ).

Відповідальність за порушення житлового законодавства та її види. Виселення із житлових приміщень як особливий вид відповідальності за порушення житлового права.

Юридичні гарантії права громадян на житло. Види та зміст гарантій права на житло.

Захист права на житло. Способи та форми захисту житлових прав.

VI. ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

6.1. Загальні положення

Завдання цивільного судочинства. Право на звернення до суду за захистом. Способи захисту, які застосовуються судом. Принципи цивільного судочинства.

Поняття, ознаки і види цивільних процесуальних правовідносин. Зміст та об'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Виникнення, зміна та припинення цивільних процесуальних правовідносин.

6.2. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин

Поняття і класифікація суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин.

Цивільна процесуальна правоздатність та дієздатність.

Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Склад суду. Відвід (самовідвід) судді та його наслідки. Відвід секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача.

Поняття осіб, які беруть участь у справі. Права та обов'язки осіб, які беруть участь у справі.

Поняття і основні ознаки сторін, їх процесуальні права та обов'язки. Процесуальна співучасть та її види. Заміна неналежного відповідача. Процесуальне правонаступництво.

Треті особи та їх види. Процесуальні права та обов'язки третіх осіб.

Представники в цивільному процесі. Особи, які можуть бути представниками. Особи, які не можуть бути представниками. Документи, що посвідчують повноваження представників. Повноваження представника в суді. Законні представники, їх призначення і заміна.

Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким надано законом право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, їх процесуальні права.

Правовий статус інших учасників цивільного процесу (секретаря судового засідання, судового розпорядника, свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, особи, яка надає правову допомогу).

6.3. Цивільна юрисдикція. Підсудність цивільних справ

Поняття і види цивільної юрисдикції. Критерії визначення цивільної юрисдикції. Наслідки порушення правил про цивільну юрисдикцію.

Підсудність цивільних справ. Види підсудності. Наслідки порушення правил підсудності. Передача справи з одного суду до іншого

6.4. Докази і доказування в цивільному процесі

Поняття та класифікація доказів. Належність та допустимість доказів.

Предмет і мета доказування у цивільному процесі. Обов'язки доказування і подання доказів. Підстави звільнення від доказування. Засоби доказування, їх види. Забезпечення доказів. Витребування доказів. Судові доручення щодо збирання доказів. Оцінка доказів.

6.5. Процесуальні строки. Судові виклики та повідомлення. Судові витрати

Види процесуальних строків. Обчислення процесуальних строків. Початок перебігу, зупинення і закінчення процесуальних строків. Поновлення і продовження процесуальних строків. Наслідки пропуску процесуальних строків.

Судова повістка. Оголошення про виклик в суд. Порядок вручення судових повісток. Обов'язки сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, щодо здійснення повідомлень. Розшук відповідача.

Судові витрати: їх поняття і види. Судовий збір. Визначення розміру та порядок сплати судового збору. Ціна позову. Відстрочення, розстрочення судових витрат. Підстави для зменшення розміру судових витрат та звільнення від їх оплати. Розподіл судових витрат між сторонами.

6.6. Заходи процесуального примусу

Підстави та порядок застосування заходів процесуального примусу. Види заходів процесуального примусу.

6.7. Наказне провадження

Поняття та ознаки наказного провадження. Вимоги, за якими може бути видано судовий наказ. Звернення до суду із заявою про видачу судового наказу. Підстави для відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу чи її повернення. Правові наслідки повернення заяви або відмови у її прийнятті.

Судовий наказ як особлива форма судового рішення. Зміст судового наказу. Скасування судового наказу. Набрання судовим наказом законної сили та видача його стягувачеві.

6.8. Пред'явлення позову. Відкриття провадження у справі. Провадження у справі до судового розгляду

Позовне провадження. Співвідношення понять “право на позов”, “право на пред'явлення позову” і процесуальний порядок їх реалізації. Поняття, види та елементи позову. Вимоги яким має відповідати позовна заява. Підстави залишення позовної заяви без руху, повернення заяви. Зустрічний позов: форма, зміст, порядок прийняття до розгляду. Позов третьої особи із самостійними вимогами: процедура пред'явлення та прийняття до розгляду. Об'єднання і роз'єднання позовів.

Поняття, підстави і види забезпечення позову.

Відкриття провадження у справі. Підстави для відмови у відкритті провадження у справі.

Провадження у справі до судового розгляду. Попереднє судове засідання. Призначення справи до судового розгляду.

6.9. Судовий розгляд

Стадія судового розгляду. Строки розгляду справ. Наслідки неявки до суду осіб, які беруть участь у справі.

Розгляд справи по суті. Відмова позивача від позову, визнання позову відповідачем. Мирова угода сторін. Дослідження доказів. Судові дебати. Таємниця нарадчої кімнати.

Відкладення розгляду справи або оголошення перерви в її розгляді.

Ускладнення в процесі судового розгляду цивільних справ. Підстави та правові наслідки зупинення, закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду.

Фіксування судового процесу технічними засобами. Журнал судового засідання, його зміст та значення. Порядок подання і розгляду зауважень щодо технічного запису судового засідання та журналу судового засідання. Порядок складання та оформлення протоколів про окремі процесуальні дії.

6.10. Судові рішення

Судове рішення - акт правосуддя. Види судових рішень. Порядок ухвалення рішень та постановлення ухвал, їх форма. Зміст ухвали суду. Окремі ухвали суду. Вимоги, яким має відповідати судове рішення. Зміст рішення суду. Визначення порядку і строку виконання рішення суду, забезпечення його виконання. Проголошення рішення суду. виправлення описок та арифметичних помилок у судовому рішенні. Додаткове рішення суду. Роз'яснення рішення суду. Видача або направлення копій судового рішення особам, які брали участь у справі. Набрання рішенням суду законної сили.

6.11. Заочний розгляд справи

Заочний розгляд справи. Умови проведення та порядок заочного розгляду справи. Форма і зміст заочного рішення. Повідомлення про заочне рішення. Перегляд заочного рішення. Повноваження суду при перегляді заочного рішення.

6.12. Окреме провадження

Поняття окремого провадження у цивільному процесі. Порядок розгляду справ окремого провадження. Категорії справ, які розглядаються у порядку окремого провадження та особливості їх розгляду.

6.13. Судовий контроль за виконанням судових рішень

Звернення із скаргою до суду. Порядок розгляду скарги. Судове рішення за скаргою. Розподіл витрат, пов'язаних з розглядом скарги. Виконання ухвали суду.

6.14. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)

Рішення, які звертаються до примусового виконання, і виконавчі документи. Повноваження суду, пов'язані з виконавчим провадженням по примусовому виконанню його рішень.

6.15. Цивільне судочинство України з іноземним елементом

Правове регулювання цивільного судочинства з іноземним елементом. Правове становище іноземців у цивільному процесі. Підсудність справ з іноземним елементом. Докази і доказування у справах з іноземним елементом. Виконання в Україні судових доручень іноземних судів. Визнання і виконання рішень іноземних судів.

6.16. Провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами

Підстави перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами. Подання заяви про перегляд рішень у зв'язку із нововиявленими обставинами. Відкриття провадження за нововиявленими обставинами. Порядок розгляду заяви про перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами. Повноваження суду за результатами розгляду заяви.

VII. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

7.1. Закон про кримінальну відповідальність. Кримінальна відповідальність та її підстави

Джерела кримінального права. Поняття закону про кримінальну відповідальність. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі та просторі. Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність.

Кримінальна відповідальність: юридична природа, зміст, функції. Підстави кримінальної відповідальності.

7.2. Злочин та склад злочину

Законодавче визначення злочину та його ознак. Відмінність злочину від інших правопорушень. Класифікація злочинів у кримінальному праві.

Поняття складу злочину. Юридичний та фактичний склад злочину. Основні види юридичних складів злочинів та їх кримінально-правова характеристика. Загальна структура юридичного складу злочину, її складові частини. Об'єкт злочину і предмет (об'єкт) кримінально-правової охорони. Об'єктивна сторона злочину. Суб'єкт злочину. Суб'єктивна сторона злочину.

Кваліфікація злочинів.

7.3. Стадії вчинення злочину

Поняття і види стадій вчинення злочину. Закінчений злочин. Готування до злочину, його ознаки. Відмінність готування до злочину від виявлення наміру вчинити злочин. Поняття замаху на злочин, його ознаки, види та відмежування від інших стадій злочину. Кримінальна відповідальність за незакінчений злочин. Добровільна відмова при незакінченому злочині.

7.4. Співучасть у злочині

Поняття і ознаки співучасті у злочині. Види співучасників. Форми співучасті у злочині. Кримінальна відповідальність співучасників. Особливості кваліфікації діянь співучасників,

вчинених у межах окремих форм співучасті у злочині. Добровільна відмова співучасників від вчинення злочину.

7.5. Множинність злочинів

Поняття та юридична характеристика множинності злочинів. Відмежування множинності злочинів від одиничних злочинів, що складаються з декількох діянь, від складних (складених) злочинів, від триваючих та продовжуваних злочинів. Форми множинності злочинів.

Повторність злочинів, її ознаки та види. Сукупність злочинів, її ознаки та види. Поняття, ознаки та види рецидиву злочинів. Правові наслідки повторності, сукупності та рецидиву злочинів. Поєднання в поведінці особи кількох форм множинності злочинів.

7.6. Обставини, що виключають злочинність діяння

Поняття та види обставин, що виключають злочинність діяння. Необхідна оборона. Уявна оборона. Затримання особи, що вчинила злочин. Крайня необхідність. Фізичний або психічний примус. Виконання наказу або розпорядження. Діяння, пов'язане з ризиком. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації.

7.7. Звільнення від кримінальної відповідальності

Поняття, правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК України). Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК України). Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України). Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК України). Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України).

7.8. Види покарань

Поняття та цілі покарання у кримінальному праві. Система покарань. Основні покарання. Додаткові покарання. Покарання, що можуть призначатися і як основні, і як додаткові.

7.9. Призначення покарання

Загальні засади призначення покарання. Обставини, які пом'якшують покарання. Обставини, які обтяжують покарання. Правила призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.

7.10. Звільнення від покарання та його відбування

Поняття і юридична природа звільнення від покарання та його відбування. Види звільнення від покарання та його відбування. Звільнення від відбування покарання з випробуванням та його правові наслідки. Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким. Звільнення від покарання на підставі закону України про амністію або акта про помилування. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років. Звільнення від покарання за хворобою.

7.11. Судимість

Поняття судимості. Часові межі судимості. Обставини, які зумовлюють визнання особи такою, що не має судимості. Правові наслідки судимості. Погашення судимості. Обчислення строків погашення судимості. Правові підстави та порядок зняття судимості.

7.12. Примусові заходи кримінально-правового характеру

Примусові заходи медичного характеру: поняття, мета, види. Особи, до яких застосовуються примусові заходи медичного характеру. Продовження, зміна, припинення застосування примусових заходів медичного характеру.

Особливості застосування примусового лікування.

Спеціальна конфіскація: поняття, юридична природа та випадки застосування.

7.13. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб

Види заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб. Підстави застосування та звільнення від застосування.

7.14. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх

Підстави звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру. Види примусових заходів виховного характеру та види покарань, що можуть бути застосовані судом до неповнолітніх. Умовно-дострокове звільнення неповнолітніх від відбування покарання.

VIII. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС**8.1. Загальна характеристика кримінального провадження і його засад**

Загальне поняття кримінального провадження, його завдання та стадії.

Конституційні та загальні засади кримінального провадження, закріплені в КПК України, їх значення та зміст..

8.2. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження, їх права та обов'язки

Здійснення правосуддя судом. Склад суду, суд присяжних. Слідчий суддя та його правовий статус. Правила та види підсудності. Автоматизована система документообігу суду.

Сторона обвинувачення. Прокурор, його повноваження. Органи досудового розслідування, що здійснюють дізнання і досудове слідство. Керівник органу досудового розслідування. Слідчий органу досудового розслідування. Оперативні підрозділи.

Сторона захисту. Підозрюваний, обвинувачений. їх права та обов'язки. Виправданий, засуджений. Законний представник підозрюваного, обвинуваченого. Захисник, загальні правила його участі в кримінальному провадженні. Залучення захисника, випадки його обов'язкової участі. Відмова від захисника або його заміна.

Потерпілий і його представник. їх права і обов'язки.

Інші учасники кримінального провадження (заявник, цивільний позивач, цивільний відповідач, їх законні представники, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, свідок, перекладач, експерт, спеціаліст, секретар судового засідання, судовий розпорядник).

Відводи. Обставини, що виключають участь слідчого судді, судді або присяжного в кримінальному провадженні. Підстави для відводу прокурора, слідчого, захисника. Порядок вирішення відводів.

8.3. Докази і доказування в кримінальному провадженні. Форми його фіксування

Поняття і класифікація доказів та їх джерел. Належність і допустимість доказів.

Недопустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Доказування, його мета, предмет і межі. Обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Обов'язок доказування. Збирання доказів. Оцінка доказів.

Показання в кримінальному провадженні. Речові докази і документи, їх зберігання та вирішення питання про спеціальну конфіскацію. Висновок експерта.

Фіксування кримінального провадження та його форми. Процесуальні рішення. Журнал судового засідання.

Повідомлення в кримінальному провадженні.

8.4. Процесуальні строки та процесуальні витрати

Поняття процесуальних строків, їх значення, види та порядок обчислення. Встановлення процесуальних строків прокурором, слідчим суддею, судом. Обов'язковість додержання процесуальних строків. Поновлення процесуального строку.

Процесуальні витрати, їх поняття, види і значення. Визначення розміру та розподіл процесуальних витрат. Цивільний позов у кримінальному провадженні та його вирішення.

8.5. Заходи забезпечення кримінального провадження

Заходи забезпечення кримінального провадження: поняття, значення, ознаки та види. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Роль слідчого судді.

Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід. Накладення грошового стягнення. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом. Відсторонення від посади. Тимчасовий доступ до речей і документів. Тимчасове вилучення майна. Арешт майна, вимоги до клопотання про арешт майна. Скасування арешту майна.

Запобіжні заходи, їх види. Мета та підстави застосування запобіжних заходів. Обставини, що враховуються при обранні запобіжних заходів. Загальні обов'язки судді щодо захисту прав людини (ст.206 КПК). Порядок застосування, продовження, зміни та скасування запобіжних заходів. Затримання особи на підставі ухвали слідчого судді, суду. Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду.

8.6. Загальні положення досудового розслідування

Поняття і значення досудового розслідування. Внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Досудове розслідування злочинів і кримінальних проступків.

Підслідність. Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування. Строки досудового розслідування та порядок їх продовження. Клопотання під час досудового розслідування та їх розгляд. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення. Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування.

8.7. Загальна характеристика слідчих (розшукових) дій

Поняття і види слідчих (розшукових) дій. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій.

Гласні слідчі (розшукові) дії (допит, пред'явлення для впізнання, обшук, огляд, слідчий експеримент, освідування особи, проведення експертизи). Випадки проведення дистанційного досудового розслідування.

Негласні слідчі (розшукові) дії та підстави їх проведення. Види негласних слідчих (розшукових) дій. Особи, які приймають рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

8.8. Повідомлення про підозру. Зупинення, закінчення та продовження строку досудового розслідування

Випадки повідомлення про підозру. Зміст письмового повідомлення про підозру. Вручення письмового повідомлення про підозру. Зміна повідомлення про підозру.

Підстави та порядок зупинення досудового розслідування. Розшук підозрюваного. Відновлення досудового розслідування.

Відкриття матеріалів кримінального провадження іншій стороні. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

Форми закінчення досудового розслідування. Закриття кримінального провадження. Звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Відкриття матеріалів іншій стороні. Звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Обвинувальний акт і реєстр матеріалів досудового розслідування.

Продовження строку досудового розслідування. Порядок розгляду клопотань про продовження строку.

8.9. Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Загальні положення спеціального досудового розслідування, підстави та розгляд клопотань слідчого, прокурора.

8.10. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування

Поняття та значення інституту оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування.

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування.

Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування.

Оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора.

8.11. Судове провадження у першій інстанції

Підготовче провадження як обов'язкова і самостійна стадія кримінального провадження. Підготовче судове засідання. Рішення, які приймаються суддею у підготовчому судовому засіданні. Підстави та порядок направлення кримінального провадження з одного суду до іншого. Вирішення питань пов'язаних з підготовкою до судового розгляду. Закінчення підготовчого провадження і призначення судового розгляду. Матеріали кримінального провадження та право ознайомлення з ними.

Завдання і значення стадії судового розгляду у кримінальному провадженні. Особливості реалізації засад кримінального провадження на стадії судового розгляду. Суд, сторони та інші учасники судового розгляду, їх процесуальне становище. Строки і загальний порядок судового розгляду. Підтримання порядку в судовому засіданні. Заходи, які вживаються до порушників порядку судового засідання. Обрання, продовження, скасування або зміна запобіжного заходу в суді. Проведення експертизи за ухвалою суду. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження. Об'єднання і виділення матеріалів кримінального провадження. Зупинення судового провадження.

Визначення меж судового розгляду. Зміна обвинувачення в суді. Висунення додаткового обвинувачення, початок провадження щодо юридичної особи. Відмова від підтримання державного обвинувачення.

Процедура судового розгляду. Відкриття судового засідання. Початок судового розгляду. Роз'яснення права відводу та повідомлення про права і обов'язки. Початок судового розгляду, оголошення обвинувального акту та роз'яснення обвинуваченому суті обвинувачення. Визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження. Розгляд судом клопотань учасників судового провадження. Дослідження судом поданих сторонами доказів, проведення процесуальних дій під час судового провадження. Закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами. Судові дебати. Останнє слово обвинуваченого. Вихід суду для ухвалення вироку. Таємниця наради суддів. Питання, що вирішуються судом при ухваленні вироку.

8.12. Судові рішення

Законність, обґрунтованість і вмотивованість судового рішення. Види судових рішень. Питання, що вирішуються судом при ухваленні вироку. Порядок ухвалення судових рішень, структура і зміст вироку. Окрема думка судді, її значення. Проголошення судового рішення. Виправлення описок і очевидних арифметичних помилок у судовому рішенні. Роз'яснення судового рішення.

8.13. Особливі порядки кримінального провадження

Види особливих проваджень у кримінальному процесі.

Загальні положення спрощеного провадження щодо кримінальних проступків. Розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні.

Особливості та порядок провадження в суді присяжних. Відбір присяжних у суді, їх права і обов'язки. Порядок наради і голосування в суді присяжних.

Кримінальне провадження на підставі угод, його порядок. Види угод, їх ініціювання, зміст, умови і наслідки укладення та наслідки невиконання. Особливості вироку на підставі угоди.

Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення. Відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб. Особи, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження. Особливості притягнення до кримінальної відповідальності окремої категорії осіб, їх затримання і обрання запобіжного заходу.

Загальні правила кримінального провадження щодо неповнолітніх. Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності.

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру: підстави, порядок та особливості. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру.

Особливості кримінального провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю.

Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень та спеціальне судове провадження (глава 24-1 КПК).

Кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження - умови та порядок розгляду судом.

8.14. Виконання судових рішень

Поняття, значення та завдання стадії виконання судових рішень. Набрання законної сили судовим рішенням та його наслідки. Порядок виконання судових рішень у кримінальному провадженні. Звернення судового рішення до виконання. Відстрочка виконання вироку. Питання, які вирішуються судом під час та після виконання вироку. Порядок вирішення судом питань, пов'язаних із виконанням вироку.

8.15. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження

Особливості міжнародного співробітництва під час кримінального провадження: загальні засади, обсяг та порядок здійснення.

Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій.

Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція).

Кримінальне провадження у порядку перейняття.

Визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб.

8.16. Провадження за нововиявленими обставинами

Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами. Звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Відкриття кримінального провадження за нововиявленими обставинами. Відмова від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами та її наслідки. Порядок здійснення перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами. Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами.

ІХ. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

9.1. Загальні положення господарського права

Поняття і предмет господарського права. Розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин.

Господарська діяльність: поняття і види. Нормативно-правове регулювання господарської діяльності. Застосування Господарського і Цивільного кодексів України до господарських відносин. Загальні принципи господарювання.

9.2. Основні напрями та форми участі держави у сфері господарювання

Ліцензування, патентування та квотування у господарській діяльності. Технічне регулювання у сфері господарювання. Стандартизація і сертифікація. Дотації та інші засоби державної підтримки суб'єктів господарювання. Обмеження монополізму та сприяння змагальності у сфері господарювання. Державний контроль і нагляд за господарською діяльністю. Участь держави у захисті прав суб'єктів господарювання та споживачів. Особливості управління господарською діяльністю у державному та комунальному секторах економіки.

9.3. Учасники відносин у сфері господарювання

Суб'єкти господарювання та суб'єкти організаційно-господарських повноважень: поняття, види. Правосуб'єктність суб'єктів господарювання. Правове регулювання державної реєстрації суб'єктів господарювання. Утворення суб'єктів господарювання. Реорганізація та припинення суб'єктів господарювання.

Особливості правового статусу підприємства за Господарським та Цивільним кодексами України.

Державні і комунальні унітарні підприємства: поняття, види, порядок створення, реорганізації, ліквідації та особливості господарської діяльності. Господарські товариства як суб'єкти господарювання. Види господарських товариств. Управління господарським товариством. Корпоративні відносини в господарських товариствах.

Підприємства колективної власності. Виробничі кооперативи.

Особливості правового статусу приватних підприємств.

Фізична особа-підприємець як суб'єкт господарювання.

Господарське об'єднання як суб'єкт організаційно-господарських повноважень. Види об'єднань підприємств та їх організаційно-правові форми. Специфіка правового статусу асоційованих підприємств, холдингових компаній.

Особливості правового статусу міністерств/відомств, органів місцевого самоврядування, саморегулювальних організацій як суб'єктів організаційно-господарських повноважень.

9.4. Майнова основа господарювання

Поняття та види майна у сфері господарювання, порядок його використання та джерела формування. Правові титули майна суб'єктів господарювання. Право власності суб'єктів господарювання. Право господарського відання. Право оперативного управління. Інші речові права, на основі яких може здійснюватись господарська діяльність.

Право колективної власності.

Особливості правового режиму державної власності. Приватизація державного та комунального майна. Приватизація державних і комунальних підприємств.

9.5. Загальні положення про господарські зобов'язання і господарські договори

Поняття, підстави виникнення та види господарських зобов'язань. Суб'єкти, які можуть бути сторонами господарського зобов'язання.

Виконання господарських зобов'язань. Забезпечення виконання господарських зобов'язань. Припинення господарських зобов'язань. Недійсність господарського зобов'язання та наслідки визнання господарського зобов'язання недійсним.

Поняття, ознаки, види господарських договорів. Примірні та типові господарські договори. Державний контракт. Істотні умови господарського договору. Порядок та особливості укладення господарських договорів. Обов'язок укласти господарський договір. Порядок зміни та припинення господарських договорів.

9.6. Окремі види господарської діяльності

Господарсько-торговельна діяльність. Система договорів у сфері господарсько-торговельної діяльності.

Комерційне посередництво (агентські відносини).

Правове регулювання перевезення вантажів.

Капітальне будівництво.

Правове регулювання інноваційної діяльності.

Правове регулювання фінансової діяльності.

Використання у підприємницькій діяльності прав інших суб'єктів господарювання (комерційна концесія).

Зовнішньоекономічна діяльність. Правове регулювання інвестиційної діяльності.

Спеціальні режими господарювання.

9.7. Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання

Господарсько-правова відповідальність учасників господарських відносин: підстави, межі, строки та порядок реалізації.

Господарські санкції як правовий засіб відповідальності у сфері господарювання. Відшкодування збитків. Штрафні та оперативно-господарські санкції.

Адміністративно-господарські санкції та їх відмінність від адміністративної відповідальності.

Х. ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС

10.1. Загальні положення

Форми і принципи господарського процесу. Законодавство, яке застосовується при вирішенні господарських спорів.

Господарські процесуальні правовідносини: поняття, види, структура, підстави виникнення, зміни і припинення.

10.2. Суб'єкти господарських процесуальних правовідносин

Суб'єкти господарських процесуальних правовідносин та їх класифікація. Особливі випадки участі в господарському процесі фізичних осіб-негосподарюючих суб'єктів.

Суд як обов'язковий суб'єкт господарських процесуальних правовідносин. Склад господарського суду. Відвід (самовідвід) судді.

Склад учасників судового процесу, їх процесуальні права та обов'язки. Сторони в судовому процесі. Процесуальна співучасть. Процесуальне правонаступництво. Треті особи. Представники сторін і третіх осіб. Участь у процесі прокурора, судового експерта, посадових осіб та інших працівників підприємств, установ, організацій, державних і інших органів.

10.3. Підвідомчість та підсудність справ господарським судам

Справи, підвідомчі господарським судам. Умови, за яких спір підвідомчий господарському суду. Процесуальні наслідки з'ясування непідвідомчості справи господарському суду.

Підсудність справ господарським судам, її види. Процесуальні наслідки з'ясування непідсудності справи господарському суду.

10.4. Докази і доказування в господарському процесі

Докази у господарському процесі: поняття та види. Належність і допустимість доказів. Засоби доказування.

Предмет доказування. Обов'язок доказування і подання доказів. Підстави звільнення від доказування. Витребування доказів. Огляд та дослідження доказів у місці їх знаходження. Оцінка доказів.

10.5. Судові витрати. Процесуальні строки

Склад судових витрат. Розподіл судових витрат.

Процесуальні строки. Встановлення та обчислення процесуальних строків. Закінчення, зупинення, відновлення та продовження процесуальних строків.

10.6. Порушення провадження у справі та підготовка матеріалів до розгляду в господарському суді. Забезпечення позову

Подання позову. Форма і зміст позовної заяви. Відзив на позовну заяву. Подання зустрічного позову.

Прийняття позовної заяви. Відмова у прийнятті позовної заяви. Повернення позовної заяви. Порушення провадження у справі. Дії судді по підготовці справи до розгляду.

Забезпечення позову: підстави, мета, порядок. Заходи до забезпечення позову. Скасування забезпечення позову.

10.7. Вирішення господарських спорів у суді першої інстанції

Строк вирішення спору. Порядок ведення засідання. Фіксування судового процесу з допомогою звукозаписувального технічного засобу. Участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Вирішення спору при неподанні відзиву на позовну заяву і витребуваних господарським судом матеріалів. Відкладення розгляду справи, перерва в засіданні. Відмова позивача від позову, визнання позову відповідачем, мирова угода сторін. Зупинення провадження у справі та його поновлення. Припинення провадження у справі. Залишення позову без розгляду. Протоколи. Прийняття рішення. Таємниця нарадчої кімнати.

Права господарського суду щодо прийняття рішення. Вимоги, яким повинно відповідати рішення суду. Зміст рішення. Оголошення рішення та набрання ним законної сили. Винесення ухвали та її зміст. Надсилання рішень та ухвал. Додаткове рішення, ухвала. Роз'яснення і виправлення рішення, ухвали. Окрема ухвала. Повідомлення господарського суду.

10.8. Виконання судових рішень

Обов'язковість виконання судових рішень.

Наказ господарського суду і пред'явлення його для виконання. Оформлення наказу господарського суду, виправлення помилки в ньому та визнання наказу таким, що не підлягає виконанню. Поновлення пропущеного строку для пред'явлення наказу до виконання. Видача дубліката наказу. Відстрочка або розстрочка виконання судового рішення. Зміна способу та порядку виконання судового рішення. Зупинення виконання судового рішення. Оскарження дій чи бездіяльності органів Державної виконавчої служби. Поворот виконання судового рішення.

10.9. Проведення у справах про оскарження рішень третейських судів та про видачу виконавчих документів на примусове виконання рішень третейських судів

Оскарження рішення третейського суду. Форма і зміст заяви про скасування рішення третейського суду. Судовий розгляд справи. Підстави для скасування рішення третейського суду. Ухвала господарського суду у справі про оскарження рішення третейського суду

Видача виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду. Форма і зміст заяви про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду. Порядок розгляду заяви про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду. Підстави для відмови у видачі виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду. Ухвала господарського суду про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду або про відмову у його видачі.

10.10. Проведення у справах за участю іноземних суб'єктів господарювання

Процесуальні права і обов'язки іноземних суб'єктів господарювання. Підсудність судам справ за участю іноземних суб'єктів господарювання.

Звернення господарських судів із судовим дорученням до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави. Вимоги щодо форми і змісту судового доручення про надання правової допомоги.

Виконання в Україні судових доручень іноземних судів. Виконання доручення іноземного суду про вручення виклику до суду чи інших документів.

10.11. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами

Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. Подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами.

Розгляд заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами та повноваження суду за результатами розгляду.

XI. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

11.1. Загальні положення

Предмет адміністративного права. Застосування імперативного методу регулювання адміністративно-правових відносин. Публічна адміністрація (управління) як об'єкт адміністративно-правового регулювання. Адміністративно-правові відносини: публічно-правова природа та характерні риси. Структура та види адміністративно-правових відносин.

Норми адміністративного права та адміністративні правовідносини. Поняття, особливості та структура адміністративно-правових норм. Реалізація норм адміністративного права. Види реалізації норм адміністративного права. Вимоги до застосування норм адміністративного права. Адміністративне законодавство.

11.2. Суб'єкти адміністративного права

Суб'єкт адміністративного права і суб'єкт адміністративних правовідносин. Адміністративна правоздатність та дієздатність. Система суб'єктів адміністративного права України. Права громадян у сфері публічної адміністрації (державного управління). Звернення громадян. Доступ до публічної інформації.

Місце органів виконавчої влади у системі публічної адміністрації (органів державного управління). Класифікація органів виконавчої влади. Правове становище Кабінету Міністрів України. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. Урядові органи державного управління. Місцеві державні адміністрації. Органи виконавчої влади Автономної Республіки Крим.

Органи місцевого самоврядування як суб'єкти адміністративного права. Представницькі і виконавчі органи місцевого самоврядування. Посадові особи місцевого самоврядування. Гарантії місцевого самоврядування. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Адміністративно-правовий статус об'єднання громадян (поняття, види). Обмеження на створення і діяльність об'єднань громадян. Легалізація об'єднань громадян та її шляхи. Припинення діяльності об'єднань громадян. Державний нагляд та контроль за діяльністю об'єднань громадян. Відповідальність об'єднань громадян за порушення законодавства. Адміністративно-правовий статусу іноземних громадян та осіб без громадянства. В'їзд в Україну і виїзд з України. Відповідальність іноземців та осіб без громадянства.

11.3. Державна служба та інші види публічної служби

Публічна служба за Кодексом адміністративного судочинства України.

Державна служба і державний службовець. Принципи державної служби. Правове регулювання державної служби. Категорії посад державної служби. Правовий статус державного службовця. Управління державною службою. Вступ на державну службу. Службова кар'єра. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність державних службовців. Припинення державної служби.

11.4. Форми державного управління. Правові акти публічної адміністрації. Методи державного управління. Адміністративні послуги

Форми державного управління, їх поняття і види.

Адміністративний розсуд: конституційно-правові та адміністративно-правові аспекти. Законодавче уповноваження на розсуд. Адміністративний розсуд та легітимна мета закону. Вимоги до застосування адміністративного розсуду.

Поняття і види правових актів публічної адміністрації. Вимоги до актів публічної адміністрації (стаття 2 Кодексу адміністративного судочинства України). Порядок прийняття та чинність правових актів публічної адміністрації. Адміністративні договори.

Акти-дії, план та приватноправові інструменти діяльності публічної адміністрації.

Методи державного управління: поняття, види та правова форма методів.

Адміністративні послуги. Правові засади надання адміністративних послуг. Порядок, строки і плата за надання адміністративних послуг. Центр надання адміністративних послуг.

Реєстр адміністративних послуг і порядок його ведення. Єдиний державний портал адміністративних послуг та порядок його ведення. Відповідальність за порушення вимог законодавства у сфері надання адміністративних послуг.

11.5. Адміністративні правопорушення. Адміністративна відповідальність

Адміністративне правопорушення (проступок): відмінність від інших видів правопорушень. Ознаки адміністративного правопорушення. Види адміністративних правопорушень. Система адміністративних правопорушень, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення. Суб'єкти адміністративних правопорушень.

Поняття, особливості та види адміністративного примусу. Заходи адміністративного примусу. Адміністративна відповідальність. Відмежування адміністративної відповідальності від інших видів юридичної відповідальності. Відповідальність посадових осіб. Відповідальність іноземців і осіб без громадянства. Відповідальність юридичних осіб. Обставини, що пом'якшують, обтяжують та виключають адміністративну відповідальність. Можливість звільнення від адміністративної відповідальності.

Адміністративне стягнення. Система адміністративних стягнень. Основні і додаткові адміністративні стягнення. Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх. Загальні правила і строки накладення стягнення за адміністративне правопорушення.

Особи, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення. Випадки, коли протокол про адміністративне правопорушення не складається.

Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. Підвідомчість судам справ про адміністративні правопорушення. Строки розгляду справ про адміністративні правопорушення. Підготовка до розгляду справи про адміністративне правопорушення. Порядок розгляду справи про адміністративне правопорушення. Поняття, зміст та види постанов по справах про адміністративні правопорушення. Порядок оголошення і вручення копії постанови по справі про адміністративне правопорушення. Набрання постановою судді у справі про адміністративне правопорушення законної сили та перегляд постанови.

ХІІ. АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО

12.1. Загальні положення

Поняття адміністративного судочинства і адміністративного процесу. Адміністративний суд у розумінні Кодексу адміністративного судочинства України.

Законодавство про адміністративне судочинство. Завдання адміністративного судочинства. Принципи адміністративного судочинства.

12.2. Адміністративна юрисдикція та підсудність адміністративних справ

Адміністративна юрисдикція. Характеристика основних категорій публічно-правових спорів. Співвідношення адміністративної юрисдикції з іншими судовими юрисдикціями. Наслідки недотримання правил про юрисдикцію.

Підсудність адміністративних справ та її різновиди. Наслідки недотримання правил підсудності, передача адміністративної справи з одного адміністративного суду до іншого.

12.3. Склад суду, відводи. Учасники адміністративного процесу

Здійснення адміністративного судочинства суддею одноособово. Здійснення адміністративного судочинства колегією суддів. Порядок вирішення питань колегією суддів. Незмінність складу суду. Підстави для відводу (самовідводу) судді.

Учасники адміністративного процесу. Особи, які беруть участь у справі, їх процесуальні права та обов'язки. Сторони. Треті особи. Представники сторін та третіх осіб. Органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Інші учасники адміністративного процесу (секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач).

12.4. Докази і доказування в адміністративному судочинстві

Поняття і види доказів. Належність та допустимість доказів.

Поняття доказування та етапи доказування. Предмет доказування. Засоби доказування. Обов'язок доказування. Підстави для звільнення від доказування. Забезпечення доказів. Оцінка доказів.

12.5. Строки в адміністративному судочинстві. Судові виклики та повідомлення. Судові витрати

Поняття та види строків звернення до адміністративного суду, порядок їх обчислення. Наслідки пропуску строків звернення до адміністративного суду. Поняття і види процесуальних строків. Обчислення процесуальних строків. Поновлення, продовження та зупинення процесуальних строків.

Судові виклики і повідомлення: форма і зміст. Вручення повістки. Наслідки відмови від одержання повістки. Виклик до суду шляхом надсилання тексту повістки електронною поштою, факсимільним повідомленням (факсом, телефаксом), телефонограмою. Виклик осіб, місце перебування яких невідоме.

Поняття та види судових витрат. Зменшення розміру судових витрат або звільнення від їх оплати, відстрочення та розстрочення судових витрат. Розподіл судових витрат.

12.6. Провадження в суді першої інстанції

Звернення до адміністративного суду. Форма і зміст адміністративного позову. Відкриття провадження в адміністративній справі. Залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви. Відмова у відкритті провадження в адміністративній справі.

Підготовка справи до судового розгляду. Попереднє судове засідання. Відмова від адміністративного позову та визнання адміністративного позову під час підготовчого провадження. Примирення сторін під час підготовчого провадження. Судове доручення. Об'єднання і роз'єднання позовів. Забезпечення адміністративного позову. Судові рішення за наслідками підготовчого провадження.

Розгляд адміністративної справи у судовому засіданні. Відкриття судового засідання. Початок судового розгляду справи по суті. Відмова від адміністративного позову, визнання адміністративного позову, примирення сторін під час судового розгляду справи. Зміна позовних вимог під час судового розгляду справи. Дослідження доказів. Відкладення розгляду справи або оголошення перерви в її розгляді. Закінчення з'ясування обставин у справі та перевірки їх доказами. Судові дебати. Порядок ухвалення судом рішення.

Залишення позовної заяви без розгляду. Зупинення, поновлення та закриття провадження у справі.

Фіксування адміністративного процесу.

Заходи процесуального примусу: поняття, види, підстави і порядок застосування.

12.7. Судові рішення

Поняття та види судових рішень. Вимоги, яким має відповідати судове рішення. Порядок ухвалення та оформлення судових рішень. Питання, які вирішує суд при прийнятті постанови. Повноваження суду при вирішенні справи. Структура і зміст постанови, ухвали суду. Окремі ухвали суду. Проголошення судового рішення, видача або направлення судового рішення особам, які беруть участь у справі, та особам, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи, інтереси чи обов'язки. Додаткове судове рішення. виправлення описок і очевидних арифметичних помилок у судовому рішенні. Роз'яснення судового рішення.

12.8. Скорочене провадження

Адміністративні справи, розгляд яких проводиться із застосуванням скороченого провадження. Відкриття скороченого провадження. Порядок надання відповідачем заперечення або заяви про визнання позову. Порядок та строки розгляду судових справ у порядку скороченого провадження. Постанова суду, прийнята у справі, розгляд якої проводився у скороченому провадженні.

12.9. Виконання судових рішень

Набрання рішенням законної сили та його наслідки. Постанови суду, які виконуються негайно. Порядок виконання судових рішень в адміністративних справах. Звернення судових рішень в адміністративних справах до примусового виконання. Оформлення виконавчого листа, виправлення помилки в ньому та визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню. Видача дубліката виконавчого листа. Поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого листа до виконання. Примирення сторін у процесі виконання. Відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення. Заміна сторони виконавчого провадження. Поворот виконання судових рішень. Судовий контроль за виконанням судових рішень. Наслідки невиконання судових рішень.

12.10. Провадження за нововиявленими обставинами

Підстави для провадження за нововиявленими обставинами. Подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Відкриття провадження за нововиявленими обставинами. Порядок здійснення перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами. Повноваження суду за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

ХІІІ. ТРУДОВЕ ПРАВО

13.1. Загальні положення трудового права

Предмет трудового права. Поняття, ознаки, елементи та види трудових правовідносин. Умови виникнення трудових правовідносин.

Законодавство про працю. Співвідношення законодавства і договорів про працю.

Поняття і види суб'єктів трудового права. Правовий статус працівника, роботодавця, трудового колективу, професійних спілок як суб'єктів трудового права.

13.2. Правові засади колективно-договірного регулювання трудових відносин

Поняття, сфера дії та види колективних угод. Поняття, сторони та юридичне значення колективного договору. Зміст колективних договорів і угод. Порядок ведення переговорів і укладення колективного договору. Порядок реєстрації колективного договору, колективних угод. Контроль за виконанням колективного договору. Відповідальність за порушення законодавства про колективні договори і угоди.

13.3. Трудовий договір

Поняття, сторони та зміст трудового договору. Види трудових договорів.

Контракт як особлива форма трудового договору.

Порядок укладення трудового договору. Форма трудового договору. Гарантії при прийнятті на роботу. Обмеження при прийнятті на роботу. Відмова у прийнятті на роботу та її оскарження. Випробовування при прийнятті на роботу: строки, правові наслідки та обмеження встановлення. Примусова праця та гарантії її заборони в Україні.

Поняття та види змін трудового договору. Поняття переведення на іншу роботу і його відмінність від переміщення. Зміна істотних умов праці.

Поняття та юридичні наслідки припинення трудового договору. Види підстав припинення трудового договору. Порядок оформлення звільнення і проведення розрахунку. Вихідна допомога. Поняття, види та порядок відсторонення від роботи і його відмінність від розірвання трудового договору.

13.4. Правове регулювання робочого часу і часу відпочинку

Поняття та правове регулювання робочого часу. Види робочого часу. Поняття та види режимів робочого часу. Спеціальні режими робочого часу. Облік робочого часу. Робота понад встановлену тривалість робочого часу.

Поняття та правове регулювання часу відпочинку. Види часу відпочинку. Щоденний час відпочинку. Щотижневий час відпочинку. Святкові і неробочі дні. Додаткові дні, вільні

від роботи. Поняття, види та правове регулювання відпусток. Порядок, умови надання та оплати відпусток. Грошова компенсація за невикористані відпустки. Відкликання працівника з відпустки.

13.5. Правове регулювання організації нормування і оплати праці. Гарантійні та компенсаційні виплати, доплати, надбавки

Нормування праці. Види норм праці. Поняття і структура заробітної плати, її методи регулювання. Тарифна система оплати праці. Відрядна і почасова системи оплати праці. Оплата праці при відхиленнях від нормальних умов роботи. Порядок обчислення заробітної плати. Обмеження розміру відрахувань із заробітної плати. Порядок та строки виплати заробітної плати. Відповідальність за порушення законодавства про оплату праці.

Гарантійні та компенсаційні виплати, доплати, надбавки.

13.6. Дисципліна праці

Поняття трудової дисципліни, методи її забезпечення. Поняття та правове регулювання внутрішнього трудового розпорядку. Правове регулювання заохочень за успіхи в роботі. Поняття дисциплінарної відповідальності працівників. Поняття дисциплінарного проступку. Загальна і спеціальна дисциплінарна відповідальність. Дисциплінарні стягнення: види, строк і порядок їх застосування, оскарження та зняття. Інші заходи правового впливу, що можуть застосовуватися до порушників трудової дисципліни.

13.7. Матеріальна відповідальність сторін трудового договору

Матеріальна відповідальність сторін трудового договору: поняття, підстави і умови. Види матеріальної відповідальності працівників. Випадки обмеженої та повної матеріальної відповідальності. Колективна (бригадна) матеріальна відповідальність. Визначення розміру шкоди, порядок її покриття. Матеріальна відповідальність роботодавця за шкоду, заподіяну працівникові.

13.8. Правове регулювання охорони праці

Поняття охорони праці. Гарантії прав працівників на охорону праці. Організація охорони праці на підприємстві, в установі, організації. Порядок розслідування, реєстрація та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві. Охорона праці деяких категорій осіб: жінок, неповнолітніх, осіб зі зниженою працездатністю. Відповідальність посадових осіб за порушення законодавства про охорону праці.

13.9. Правове регулювання праці окремих суб'єктів трудового права

Гарантії праці жінок у трудових правовідносинах. Гарантії прав неповнолітніх у трудових правовідносинах. Обмеження і особливий порядок звільнення вагітних жінок, жінок, які мають дітей, неповнолітніх. Правове регулювання застосування праці осіб зі зниженою працездатністю.

13.10. Трудові спори

Поняття і види трудових спорів. Органи, які розглядають трудові спори. Розгляд трудових спорів у судах загальної юрисдикції.